Original Research Paper

Volume - 15 | Issue - 03 | March - 2025 | PRINT ISSN No. 2249 - 555X | DOI : 10.36106/ijar

Ayurveda

A REVIEW ON IMPORTANCE OF CHARAKOKTA DASHEMANI GANA

Dr. Dipshikha Sitaram Rakhunde

ABSTRACT In current era the ayurvedic treatment is important in various diseases. The choice of drugs is very important in every situation either it is acute or chronic condition. In various ayurvedic samhitas there are most of diseases and also their treatment are well described. But in some situation there are very difficult to choice a drug or drugs. In Charak samhita dashemani gana is mentioned by there karma. The name itself indicating that those drugs are used in that particular diseases or in some symptomps. The Charakokta dashemani gana is very important.

KEYWORDS :

INTRODUCTION:-

In Charak samhita the dashemani gana is well mentioned according to there name. There are 10 drugs in each gana and there are 50 gana in that. The name of each gana itself suggesting uses of drugs.

MATERIALS AND METHOD: -

1. Jeevaneeya gana:
जीवकर्षभकौ मेदा महामेदा काकोली क्षीरकाकोली मुद्‌द्रपर्णीमाषपर्ण्यै जीवन्ती मधुकमिति दशेमानि जीवनीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.९(१)
Gunakarma: Parthiv, jaliya, madhurrasa, sheetvirya

2. Bruhaneeya gana:
क्षीरिणीराजक्षवकाश्वगंधाकाकोलीक्षीरकाकोलीवाट्यायनीभद्रौदनीभारद्वाजीप यस्यर्ष्यगन्धा इति दशेमानि बृंहणीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.९(२)

3. Lekhaniya:
मुस्तकुष्ठहरिद्रादारुहरिद्राव चातिविषाकटुरोहिणीचित्रकचिरबिल्वहैमवत्य इति दशेमानि लेखनीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.९(३)
Gunakarma:Lekhan, karshan, ushnavirya, ruksha, sukshma.

4. Bhedaneeya:
सुवहार्कोरुबुकाग्निमुखीचित्राचित्रकचिरबिल्वशङ्खिनीशकुलादनीस्वर्णक्षीरिण्य भेदनीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.९ (४)
Gunakarma: Prithvi, jala mahabhutadhikya

5. Sandhaneeya:
मधुकमधुपर्णीपृश्निपर्ण्यम्बष्ठकीसमङ्गामोचरसधातकीलोध्रप्रियङ्गुकट्फलानीति सन्धानीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.९ (५)
Gunakarma: Kashayrasapradhan

6. Deepaneeya:
पिप्पलीपिप्पलीमूलचव्यचित्रक शृङ्गवेराम्लवेतसमरिचाजमोदाभल्लातकास्थिङ्गुनिर्यासा दशेमानि दीपनीयानि भवन्ति । (च० सू० ४.९ (६)
Gunakarma: Aagneya.

7. Balya:
ऐन्द्रयृषभ्यतिरसर्ष्याप्रोक्तापयस्याश्वगन्धास्थिरारोहिणीबलातिबला इति दशेमानि बल्यानि भवन्ति। (च० सू० ४.१० (७)

8. Varnya:
चन्दनतुङ्ग पद्मकोशीरमधुकमञ्जिष्ठासारिवापयस्यासितालता इति दशेमानि वर्ण्यानि भवन्ति । (च० सू० ४.१० (८)

9. Kanthya:
सारिवेक्षुमूलमधुकपिप्पलीद्राक्षाविदारीकैटर्यहंसपादीबृहतीकण्टकारिका इति दशेमानि कण्ठ्यानि भवन्ति। (च० सू० ४.१० (९)
Gunakarma: Kaphanssarak

10. Hridya:
आम्राम्रातकलिकुचकरमर्दवृक्षाम्लाम्लवेतसकुवलबदरदाडिममातुलुङ्गानीति दशेमानि हृद्यानि भवन्ति। (च० सू० ४.१० (१०)
Gunakarma: Some drugs are sheetvirya, some are ushnavirya

11. Truptighna:
नागरचव्यचित्रकविडङ्गमूर्वागुडूचीवचामुस्तपिप्पलीपटोलानीति दशेमानि तृप्तिघ्नानि भवन्ति। (च० सू० ४.११(११)
Gunakarma: Ushnavirya, ruksha.

12. Arshoghna:
कुटजबिल्वचित्रकनागरातिविषाभयाधन्वयासकदारुहरिद्रावचाचव्यानीति दशेमान्यर्शोघ्नानि भवन्ति। (च० सू० ४.११ (१२)
Gunakarma: Some drugs are sheetvirya, some are ushnavirya

13. Kushthaghna:
खदिराभयामलकहरिद्रारुष्करसप्तपर्णारग्वधकरवीरविडङ्गजातीप्रवाला कुष्ठघ्नानि भवन्ति। (च० सू० ४.११ (१३)
Gunakarma: Tridoshahar

14. Kandughna:
चन्दननलदकृतमालनक्तमालनिम्बकुटजसर्षपमधुकदारुहरिद्रामुस्तानीति दशेमानि कण्डूघ्नानि भवन्ति। (च० सू० ४.११ (१४)
Gunakarma: Kaphashamak

15. Krimighna:
अक्षीवमरिचगण्डीरकेबुकविडङ्गनिर्गुण्डीकिणिही श्वदंष्ट्रावृषपर्णिकाखुपर्णिका इति दशेमानि क्रिमिघ्नानि भवन्ति। (च० सू० ४.११(१५)
Gunakarma: Katu, tikta , kashay rasa

16. Vishaghna:
हरिद्रामञ्जिष्ठासुवहासूक्ष्मैलापालिन्दीचन्दनकतकशिरीषसिन्धुवार श्लेष्मातका इति दशेमानि विषघ्नानि भवन्ति। (च० सू० ४.११(१६)

17. Sanyajanana:
वीरणशालिषष्टिकेक्षुवालिकादर्भकुशकाशगुन्द्रेत्कटकत्तृणमूलानीति दशेमानि स्तन्यजननानि भवन्ति। (च० सू० ४.१२(१७)
Gunakarma: Jaliya, shleshmal

18. Stanyashodhana:
पाठामहौषधसुरदारुमुस्तमूर्वागुडूचीवत्सकफलकिराततिक्तककटुरोहिणीसारिवा इति दशेमानि स्तन्यशोधनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१२ (१८)
Gunakarma: Tridoshashamak, raktashodhak

19. Shukrajanana:
जीवकर्षभककाकोलीक्षीरकाकोलीमुद्गपर्णीमाषपर्णीमेदावृद्धरुहाजटिलाकुलिङ्गा इति दशेमानि शुक्रजननानि भवन्ति। (च० सू० ४.१२ (१९)

20. Shukrashodhana:
कुष्ठैलवालुककट्फलसमुद्रफेनकदम्बनिर्यासेक्षुकाण्डेक्ष्विक्षुरकवसुकोशीराणीति शुक्रशोधनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१२ (२०)

21. Snehopaga:
मृद्वीकामधुकमधुपर्णीमेदाविदारीकाकोलीक्षीरकाकोलीजीवकजीवन्तीशालपर्ण्य इति दशेमानि स्नेहोपगानि भवन्ति। (च० सू० ४.१३(२१)

22. Swedopaga:

शोभाञ्जनकैरण्डार्कवृश्चीरपुनर्नवायवतिलकुलत्थमाषबदराणीति दशेमानि स्वेदोपगानि भवन्ति। (च० सू० ४.१३ (२२)
Gunakarma: By aacharya Gangadhar it is prabhavjanya karma.

23. Vamanopaga:
मधुमधुककोविदारकर्बुदारनीपविदुलबिम्बीशणपुष्पीसदापुष्पाप्रत्यक्पुष्पा इति वमनोपगानि भवन्ति। (च० सू० ४.१३(२३)

24. Virechanopaga:
द्राक्षाकाश्मर्यपरूषकाभयामलकबिभीतककुवलबदरकर्कन्धुपीलूनीति दशेमानि विरेचनोपगानि भवन्ति। (च० सू० ४.१३(२४)

25. Aasthapanopaga:
त्रिवृद्बिल्वपिप्पलीकुष्ठसर्षपवचावत्सकफलशतपुष्पामधुकमदनफलानीति स्थापनोपगानि भवन्ति। (च० सू० ४.१३ (२५)

26. Anuvasnopaga:
रास्नासुरदारुबिल्वमदनशतपुष्पावृश्चीरपुनर्नवा श्वदंष्ट्राग्निमन्थश्योनाका इति दशेमान्यनु-वासनोपगानि भवन्ति।(च० सू० ४.१३ (२६)

27. Shirovirechanopaga:
ज्योतिष्मतीक्षवकमरिचपिप्पलीविडङ्गशिग्रुसर्षपापामार्गतण्डुलश्वेतामहाश्वेता शिरोविरेचनोपगानि भवन्ति। (च० सू० ४.१३ (२७)

28. Chardinigrahana:
जम्ब्वाम्रपल्लवमातुलुङ्गाम्लबदरदाडिमयवषष्टिकोशीरमृल्लाजा इति दशेमानि छर्दिनिग्रहणानि भवन्ति। (च० सू० ४.१४(२८)
Gunakarma: Sheet, kashay

29. Trishnanigrahana:
नागरघन्वयवासकमुस्तपर्पटकचन्दनकिराततिक्तकगुडूचीहीवेरधान्यकपटोलानीति दशेमानि तृष्णानिग्रहणानि भवन्ति। (च० सू० ४.१४ (२९)
Gunakarma: Vatapittashamak

30. Hikkanigrahana:
शंटीपुष्करमूलबदरबीजकण्टकारिकाबृहतीवृक्षरुहाभयापिप्पलीदुरालभाकुलीर शृङ्ग्य दशेमानि हिक्कानिग्रहणानि भवन्ति ।(च० सू० ४.१४ (३०)
Gunakarma: Ushnavirya, Kaphavatashamak

31. Purishasangrahaneeya:
प्रियङ्ग्वनन्ताम्रास्थिकट्वङ्गलोध्रमोचरससमङ्गाघातकीपुष्पपद्मापद्मकेशराणीति पुरीषसङ्ग्रहणीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.१५ (३१)

32. Purishavirajaneeya:
जम्बुशल्लकीत्वक्कच्छुरामधूकशाल्मली श्रीवेष्टकभृष्टमृत्पयस्योत्पलतिलकणा पुरीषविरजनीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.१५(३२)
Gunakarma: Pittashamak

33. Mutrasangrahaneeya:
जम्ब्वाम्रप्लक्षवटकपीतनोदुम्बराश्वत्थभल्लातकाश्मन्तकसोमवल्का इति दशेमानि मूत्र-सङ्ग्रहणीयानि भवन्ति।(च० सू० ४.१५(३३)
Gunakarma: Kashayrasapradhan.

34. Mutraveerajaneeya:
पद्मोत्पलनलिनकुमुदसौगन्धिकपुण्डरीकशतपत्रमधुकप्रियङ्गुधातकीपुष्पाणीति मूत्रविरजनीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.१५(३४)
Gunakarma: Sheetvirya

35. Mutravirechaneeya:
वृक्षादनी श्वदंष्ट्रावसुकवशिरपाषाणभेददर्भकुशकाशगुन्द्रेत्कटमूलानीति दशेमानि मूत्र-विरेचनीयानि भवन्ति। (च० सू० ४.१५ (३५)
Gunakarma: Sheetvirya or ushnavirya drugs

36. Kasahara:
द्राक्षाभयामलकपिप्पलीदुरालभाश्रृङ्गीकण्टकारिकावृधीरपुनर्नवातामलक्य इति दशैमानि कासहराणि भवन्ति। (च० सू० ४.१६ (३६)
Gunakarma: Madhur, snighdha, ushna

37. Shwasahara:
शटीपुष्करमूलाम्लवेतसैलाहिङ्ग्वगुरुसुरसातामलकीजीवन्तीचण्डा इति दशेमानि श्वासहाणि भवन्ति। (च० सू० ४.१६ (३७)
Gunakarma: Ushnavirya, kaphavatashamak

38. Shwayathuhara:
पाटलाग्निमन्यश्योनाकबिल्वकाश्मर्यकण्टकारिकाबृहतीशालपर्णीपृश्निपर्णीगोक्षुरका दशेमानि श्वयथुहराणि भवन्ति। (च० सू० ४.१६ (३८)

39. Jwarahara:
सारिवाशर्करापाठामञ्जिष्ठाद्राक्षापीलुपरूषकाभयामलकविभीतकानीति दशेमानि ज्वरहराणि भवन्ति। (च० सू० ४.१६ (३९)

40. Shramahara:
द्राक्षाखर्जूरप्रियालबदरदाडिमफल्गुपरूषकेक्षुयवषष्टिका इति दशेमानि श्रमहराणि भवन्ति। (च० सू० ४.१६ (४०)
Gunakarma: Madhur, snigdha

41. Dahaprashamana:
लाजाचन्दनकाश्मर्यफलमधूकशर्करानीलोत्पलोशीरसारिवागुडूचीहीबेराणीति दाहप्रशमनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१७ (४१)
Gunakarma: Sheetvirya, pittashamak

42. Sheetaprashamana:
तगरागुरुधान्यक शृङ्गवेरभूतीकवचाकण्टकार्यग्निमन्थश्योनाकपिप्पल्य इति दशेमानि शीतप्रशमनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१७ (४२)
Gunakarma: Ushnavirya, vatakaphashamak

43. Udardaprashamana:
तिन्दुकप्रियालबदरखदिरकदरसप्तपर्णाश्वकर्णार्जुनासनारिमेदा इति दशेमान्युदर्दप्रशमनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१७ (४३)
Gunakarma: Kaphashamak

44. Angamardaprashamana:
विदारीगन्धापृश्निपर्णीबृहतीकण्टकारिकैरण्डकाकोलीचन्दनोशीरैलामधुकानीति मान्यङ्गमर्दप्रशमनानि भवन्ति।(च० सू० ४.१७ (४४)
Gunakarma: Vatashamak

45. Shoolprashamana:
पिप्पलीपिप्पलीमूलचव्यचित्रक शृङ्गवेरमरिचाजमोदाजगन्धाजाजीगण्डीराणीति शूलप्रशमनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१७ (४५)

46. Shonitsthapan:
मधुमधुकरुधिरमोचरसमृत्कपाललोध्रगैरिकप्रियङ्गुशर्करालाजा इति दशेमानि शोणितस्थापनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१८(४६)

47. Vedanasthapan:-
शालकट्फलकदम्बपद्मकतुम्बमोचरसशिरीषवञ्जुलैलवालुकाशोका वेदनास्थापनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१८ (४७)
Gunakarma: Ushnavirya

48. Sandnyasthapan:
हिङ्गुकैटर्यारिमेदवचाचोरकवयःस्थागोलोमीजटिलापलङ्कषाशोकरोहिण्य इति दशेमानि संज्ञास्थापनानि भवन्ति । (च० सू० ४.१८ (४८)
Gunakarma: Tikshnaguna, ushnavirya

49. Prajasthapan:-
ऐन्द्रीब्राह्मीशतवीर्यासहस्रवीर्याऽमोघाऽव्यथाशिवाऽरिष्टावाट्यपुष्पीविष्वक्सेनकान्ता दशेमानि प्रजास्थापनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१८(४९)
Gunakarma: Kashay, Madhur, snighdha, sheet

50. Vayasthapan:-
अमृताऽ भयाधात्रीमुक्ताश्वेताजीवन्त्यतिरसामण्डूकपर्णीस्थिरापुनर्नवा वयःस्थापनानि भवन्ति। (च० सू० ४.१८ (५०)

DISCUSSION:-

It is discussed that the aacharya charak described the 50 mahakashyaya by their name indicating its karma. He mentioned ten drugs in each group which almost same gunadharma and same rasapanchak. In some gana there is some drugs are have different gunakarma other than that. But those drugs are work same. So that's why we use this according to there karma.

CONCLUSION:-

From the above discussion it is conclude that ,the aacharya Charak is described the all gana in detail with there guna and karma.

RESULT:-

From the above it is resulted that the Charakokta dashemani gana is useful in current era in an all manner.

REFERENCES:-

1. Dravyaguna Vigyana, Vol 1, Acharya Priyavat Sharma, Reprint 2015
2. Dravyaguna Vigyana, Vaidya Gogate, Fourth edition 2017
3. Dravyaguna Vigyana, Vol 2 , Acharya Priyavat Sharma, Reprint 2015
4. Charak Samhita , Vol 1, Ambikadatta Shastri